

Prof. nadzw. dr hab. Janusz Sawicki
Zakład Prawa o Wykroczeniach,
Karnego Skarbowego i Gospodarczego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, dnia 2 kwietnia 2019 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani magister Pauliny Pawluczuk-Bućko
pt. „Przestępstwa z art. 301 k.k. w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym”,
Białystok 2019
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Moniki Guzik-Makaruk

Przedłożona rozprawa doktorska to obszerne opracowanie liczące 376 stron. Temat rozprawy dotyczy ważnej a zarazem złożonej problematyki przestępstw godzących w interesy wierzycieli, w związku z oszukańczymi lub niesłusznymi gospodarczo działaniami sprawcy, stanowiącymi z perspektywy prawnokarnej zjawisko zagrażające uczciwemu i rzetelnemu obrotowi gospodarczemu. Jak wynika z tytułu pracy, Autorka opracowała tę problematykę ze szczególnym uwzględnieniem właśnie perspektywy prawnokarnej, a także kryminologicznej. Takie ujęcie tematu pracy wymagało uwzględnienia specyficznego charakteru tego zjawiska na tle obowiązujących przepisów prawa karnego, w ramach penalizacji zachowań stanowiących przestępstwa pozornego bankructwa ujętych w art. 301 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2018, poz. 1600 ze zm.). Zagadnienie prawnokarnej ochrony wierzyciela stanowiło zatem ważny problem wynikający z wybranego tematu pracy, wymagający zarówno ujęcia historycznego, kryminologicznego, jak i prawnokarnego, a w ramach tego ostatniego charakterystyki w świetle przepisów polskiego prawa karnego, uzupełnionej o analizę orzecznictwa dotyczącego art. 301 k.k. Należy przy tym zaznaczyć, że w najnowszym polskim piśmiennictwie karnistycznym brakuje tak ukierunkowanego i pogłębionego opracowania tematyki pozornego bankructwa. Zagadnienia dotyczące tego zjawiska analizowane są zazwyczaj w szerszym kontekście przestępczości przeciwko wierzycielom (art. 302-304 k.k.), w ramach ochrony uczciwego obrotu gospodarczego. Przedłożona przez Autorkę praca świadczy zatem o umiejętności dokonania wyboru ważnego przedmiotu rozważań i analiz naukowych, i stanowi zarazem oryginalne opracowanie

istotnego problemu badawczego. Należy więc uznać, że temat wybrany przez Panią mgr Paulinę Pawluczuk-Bućko jako przedmiot rozprawy doktorskiej jest niezwykle aktualny, a także ważny, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Może on w pełni służyć jako temat rozprawy o takim charakterze.

Odnosząc się do samego tytułu rozprawy należy stwierdzić, że Autorka zatytułowała ją prawidłowo. Tytułowe „przestępstwa z art. 301 k.k.” to *de facto* trzy różne rodzaje czynności sprawczych, które w związku z umieszczeniem ich w jednym artykule Kodeksu karnego często określane są mianem „pozornego bankructwa”, co nie oddaje właściwie zakresu penalizacji i ma charakter umowny. Przepis art. 301 k.k. typizuje bowiem różne zachowania dłużnika kilku wierzycieli, a mianowicie: w § 1 - udaremnianie lub ograniczanie zaspokojenia należności wierzycieli poprzez tworzenie nowej jednostki gospodarczej i przenoszenie na tę jednostkę składników majątku, w § 2 - umyślne doprowadzenie do swojej upadłości lub niewypłacalności, a w § 3 - lekkomyślne doprowadzenie do swojej upadłości lub niewypłacalności przez trwonienie części składowych majątku, zaciąganie zobowiązań lub zawieranie transakcji oczywiście sprzecznych z zasadami gospodarowania. A zatem określenie tych trzech rodzajów przestępstw popełnianych przez dłużnika na szkodę kilku wierzycieli poprzez odwołanie się do całego art. 301 k.k. należy ocenić jako zasadne. Z kolei ich ujęcie w perspektywie prawnokarnej i kryminologicznej pozwala przedstawić badane zjawiska z różnych perspektyw, dzięki czemu ich analiza może być zdecydowanie bogatsza. Uwzględniając powyższe elementy składowe tytułu recenzowanej pracy, należy stwierdzić, że jej treść w całości zawiera się w tematyce określonej w tytule.

Doktoranta na początku rozprawy (s. 10) zauważa, że zachowania nieuczciwych uczestników obrotu gospodarczego stanowią ważny i niedoceniany problem prawny i społeczny, który wpisuje się w szeroko pojętą przestępczość gospodarczą. Problematyka związana z odpowiedzialnością dłużników za przestępstwa przeciwko wierzycielom jest interesująca przede wszystkim dla prawników, zwłaszcza w kontekście działań oszukańczych, które wymagają stosowania odpowiednich narzędzi karnych ograniczających ten problem. Jednak przepisy zawarte w art. 301 k.k. należą do jednych z najbardziej kontrowersyjnych w Kodeksie karnym, na co wskazuje brak jednolitego stanowiska w zakresie wykładni poszczególnych znamion przestępstw stypizowanych w tych przepisach. Poza tym trzeba wziąć pod uwagę fakt, że analizowana w rozprawie regulacja nie została poddana weryfikacji od początku lat 90. XX w. Oceniając zasadność tak zakreślonych przesłanek podjęcia przez Doktorantkę analizowanej problematyki, można je uznać za zrozumiałe i wystarczające.

Określając cel recenzowanej rozprawy doktorskiej Pani mgr Paulina Pawluczuk-Bućko deklaruje (s. 17), że rozprawa ma przybliżyć prawnokarne i kryminologiczne aspekty przestępstw z art. 301 k.k., aby udzielić odpowiedzi na pytanie o rzeczywisty obraz tego rodzaju przestępczości w Polsce. Uściślając (na s. 18) Autorka podaje, że celem pracy miało być opisanie ustawowych znamion przestępstw stypizowanych w art. 301 k.k. i określenie trudności interpretacyjnych w zakresie wykładni oraz ukazanie rozmiaru i dynamiki omawianych przestępstw, ich etiologii i fenomenu, a także zdiagnozowanie trudności w skutecznym przeciwdziałaniu i zwalczaniu tego rodzaju przestępczości. Jednocześnie Autorka zastrzega, że brak analiz w ujęciu komparatystycznym wynika z charakteru rozważanych przestępstw, wymagającego odniesienia się do przepisów prawa cywilnego, gospodarczego czy handlowego, a w przypadku odniesień prawnoporównawczych do regulacji innych państw, uwzględnienia sytuacji społeczno-ekonomicznej danego państwa, a takie badania zdecydowanie przekraczałyby ramy recenzowanej rozprawy. Ten aspekt pracy Autorka uszczegóławia w opisie „problemów badawczych” na s. 20-21, zwracając uwagę na główne zagadnienia, jak kształtowanie się w praktyce wykładni i współczesnego obrazu przestępstw stypizowanych w art. 301 k.k.

Autorka formułuje główne i szczegółowe hipotezy rozprawy. Pierwsza hipoteza główna (s. 22) brzmi: *„Złożoność i nieostrość regulacji z art. 301 k.k. utrudnia jego stosowanie. Obowiązujący art. 301 k.k. chroni wierzycieli w ograniczonym zakresie. Przepisy art. 301 k.k. są tak skonstruowane, że w ich zakres mogą się wpisać zachowania, które nie powinny być kwalifikowane jako przestępstwa, a z drugiej strony nie obejmują one sytuacji, które winny być penalizowane. Wynika to z nieprawidłowego ujęcia znamion przestępstw określonych w art. 301 k.k.”*. Druga hipoteza główna (s. 23) wskazuje na następujący problem badawczy: *„Zamierzona analiza regulacji z art. 301 k.k. skłania do postawienia tezy, że art. 301 k.k. w obecnym kształcie nie tylko nie odpowiada aktualnym warunkom gospodarczym i prawodawczym, lecz także nie zapewnia należytej ochrony wierzycielom. Złożoność tego rodzaju przestępstw implikuje konieczność posiadania wiedzy wykraczającej poza prawo karne, zarówno na etapie postępowań przygotowawczych, jak i sądowych”*. Tak postawione hipotezy stanowią właściwy punkt wyjścia do dalszych badań naukowych nad podjętym tematem.

W swojej rozprawie doktorskiej Pani mgr Paulina Pawluczuk-Bućko posługuje się trzema metodami badawczymi: dogmatycznoprawną, historycznoprawną i empiryczną, co umożliwiło pogłębioną analizę tematu oraz przedstawienie faktycznego funkcjonowania omawianych przepisów w praktyce. Wykorzystanie tych metod badawczych uznać należy za

właściwe oraz wystarczające do szerokiego i gruntownego przedstawienia problematyki wskazanej w tytule rozprawy, a także wyciągnięcia prawidłowych ocen oraz wniosków. Istotne znaczenie ma fakt, iż w pracy nie zabrakło wyraźnego wykorzystania metody historycznoprawnej, co pozwoliło na prześledzenie zarówno genezy, jak i rozwoju przedmiotowej penalizacji w polskim systemie prawnym.

Dokonany przez Autorkę wybór materiałów źródłowych i publikacji świadczy o dobrej orientacji w literaturze przedmiotu i umiejętności właściwego wykorzystania pozycji przydatnych dla omówienia podjętego tematu. Należy zaznaczyć, że *Bibliografia* ujęta na stronach 341-365 zawiera 304 opublikowane pozycje z piśmiennictwa, 28 pozycji źródłowych zamieszczonych na stronach internetowych, 47 orzeczeń sądowych, 57 źródeł prawa polskiego i 4 źródła prawa międzynarodowego, a także 1 raport i 9 innych dokumentów. Uzasadniona jest zatem ocena, iż Doktorantka przeprowadziła rzetelną kwerendę, w wyniku której zebrała bogatą bazę źródłową i dzięki temu wykorzystwała istotne dla rozważanej problematyki prace i dokumenty źródłowe.

Pod względem warsztatowym, a zwłaszcza językowym rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną ocenę. Autorka wykazała odpowiednią staranność pisarską. Należy też stwierdzić, iż Doktorantka umiejętnie posługuje się językiem prawniczym i pod tym względem dysertacja nie budzi zastrzeżeń.

Rozprawa rozpoczyna się *Spisem treści*, *Wykazem skrótów* i *Wstępem*. Praca składa się z ośmiu rozdziałów ukazujących teoretyczne i praktyczne aspekty przestępczości na szkodę wierzycieli oraz penalizacji w tym zakresie. Pracę wieńczy *Zakończenie*, po którym Autorka zawarła *Bibliografię*, na którą składają się: *Piśmiennictwo*, *Akty i dokumenty prawa krajowego*, *Akty prawa międzynarodowego*, *Orzecznictwo*, *Raporty*, *Inne dokumenty* i *Źródła internetowe*. Praca zawiera też *Spis tabel*, *Spis wykresów* i *Zalączniki*. Objętość większości rozdziałów oscyluje w granicach 30-40 stron. O połowę mniejsze są rozdziały I i V, bo liczą około 15 stron. Z kolei rozdział III będący kluczowym rozdziałem dla recenzowanej pracy - bo dotyczący penalizacji przestępstw z art. 301 k.k. - liczy ponad 80 stron. Objętość wszystkich rozdziałów nie budzi jednak zastrzeżeń, gdyż zawierają one jednolitą tematycznie problematyką, nienadającą się do podzielenia albo łączenia z innymi. Kolejność rozdziałów z punktu widzenia analizy poszczególnych problemów jest prawidłowa, z jednym zastrzeżeniem, co do słuszności lokalizacji zagadnień dotyczących etiologii omawianych przestępstw dopiero w rozdziale V. Z korzyścią dla pracy byłoby przeniesienie tej problematyki na początek pracy zaraz po opisie metodyki badań, czyli do rozdziału II. Zawiera on bowiem wprowadzające w tematykę pracy, a zarazem niezwykle istotne

informacje o etiologii przestępstw gospodarczych, rozpisane na czynniki o charakterze instytucjonalno-prawnym i społeczno-ekonomicznym. W efekcie nowy rozdział II, znacznie krótszy od pozostałych, stanowiłby *de facto* właściwe wprowadzenie do tematyki rozprawy, umiejscowione przed genezą penalizacji przedmiotowych regulacji w polskim systemie prawnym i analizą ustawowych znamion przestępstw z art. 301 k.k. W wyniku tej zmiany prezentacja danych statystycznych dotyczących przestępstw z art. 301 k.k., zawarta w dotychczasowym rozdziale VI, znalazłaby się bezpośrednio po rozdziale analizującym orzecznictwo sądowe.

Intytulacja rozdziałów pracy jest poprawna, za wyjątkiem rozdziału III, którego tytuł „*Ustawowe znamiona*” jest zbyt ogólny, tym bardziej, że tytuły poszczególnych jego podrozdziałów są również ogólne: *Przedmiot ochrony (zamachu)*, *Podmiot przestępstwa*, *Strona przedmiotowa* itd. Wydaje się, że tytuł „*Ustawowe znamiona przestępstw z art. 301 k.k.*” byłby lepszy, zwłaszcza, że odniesienie do przepisu art. 301 k.k. występuje w tytułach rozdziałów II, IV, V i VI. Wątpliwości budzi też kolejność ustawowych znamion poddanych analizie, m.in. umiejscowienie podmiotu przestępstwa po przedmiocie ochrony a przed stroną przedmiotową (podobnie jak oddzielenie podmiotu przestępstwa od strony podmiotowej analizą strony przedmiotowej). Bardziej uporządkowany wydaje się tradycyjny układ ustawowych znamion przestępstwa, a mianowicie: przedmiot ochrony, strona przedmiotowa, podmiot i strona podmiotowa. Odnotować też trzeba, że tytuł ostatniego § 6 w tym rozdziale inaczej brzmi w spisie treści (*Karalność i tryb ścigania*), a inaczej na s. 147 (*Karalność przestępstwa z art. 301 k.k. i tryb ścigania*). Ocena całości pozwala jednak przyjąć, że pod względem ogólnej struktury podziału treści recenzowana praca jest poprawna.

Odnosnie tabel zamieszczonych w rozdziale VI, nasuwa się uwaga do tabeli 4 na s. 226, w której dwukrotnie zamieszczono województwo kujawsko-pomorskie (w poz. 2 i 17) z różnymi wskaźnikami (tabela pokazuje aż 17 województw), co może poddawać pod wątpliwość wiarygodność informacji zawartych w tej tabeli. Warto przy tym rozważyć, czy zasadne jest umieszczenie danych z uwzględnieniem płci razem z danymi dotyczącymi postępowań. Szkoda też, że Doktorantka w *Bibliografii* po nazwiskach autorów podaje jedynie inicjały imion, a nie całe imiona. O ile w przypisach podawanie inicjałów imion jest właściwe, o tyle w wykazie literatury rozprawy doktorskiej podanie całych imion byłoby dobrze widziane i dostarczało pełniejszej informacji o autorach. Na marginesie powyższych uwag można też wspomnieć, że praca zawiera ponumerowane czyste (puste) strony: 156, 216, 318, 340, 366 i 370, oraz nieponumerowane, ale liczone takie strony: 2 i 8.

We *Wstępie* do rozprawy (s. 9-16) Autorka przedstawiła ogólnie charakter przestępczości na szkodę wierzycieli, a następnie zawarła informację o przesłankach podjęcia tego tematu i wymieniła jego walory. Wskazała zakres penalizacji ujętej w art. 301 k.k. i podkreśliła doniosłość wybranego przedmiotu badań. Doktorantka opisała też stan badań nad zjawiskiem pozornego bankructwa istniejący w momencie podjęcia tej tematyki i odniosła się do ogólnego celu pracy. Na koniec tej części pracy opisała strukturę podziału treści przyjętą w dysertacji. Należy ocenić, że *Wstęp* zawiera niezbędne elementy składające się na właściwe wprowadzenie do rozprawy doktorskiej.

W rozdziale I rozprawy zatytułowanym: *Metodyka badań* (s. 17-32) Autorka zamieściła cztery podrozdziały: *Przedmiot i cel badań*, *Problemy i hipotezy badawcze*, *Metody, techniki i narzędzia badawcze*, *Organizacja i przebieg badań*. Omawia w nich wszystkie istotne zagadnienia, wymagające określenia w pracy doktorskiej. Rozdział ten stanowi zatem nieodzowny element rozprawy, określający szczegółowo metodykę i cel opisanych w niej badań naukowych.

Rozdział II zatytułowany: *Geneza regulacji art. 301 k.k. w polskim systemie prawnym* (s. 33-72) przybliży regulacje prawne dotyczące pozornego bankructwa i podobnych do niego zachowań w ujęciu historycznym. Rozdział dzieli się na pięć podrozdziałów: *Kodeks karny z 1932 r.*, *Kodeks karny z 1969 r.*, *Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego z 1994 r.*, *Kodeks karny z 1997 r.*, *Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary z 2002 r.* Autorka opisuje w nich w porządku chronologicznym badany zakres penalizacji w następujących ustawach: Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. - Kodeks karny, ustawie z dnia 19 kwietnia 1969 r. - Kodeks karny, ustawie z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego, ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, ustawie z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Rozdział stanowi dokładne i ciekawe przybliżenie omawianego problemu, pozwalające lepiej zrozumieć istotę tego rodzaju przestępczości, jak i kształtowanie się mechanizmów państwowej reakcji na to zjawisko. Jako właściwy punkt wyjścia do zarysu regulacji w omawianym zakresie należy uznać staranne opisanie przez Autorkę regulacji z art. 273, 274 i 276 k.k. z 1932 r., z uwzględnieniem prac kodyfikacyjnych i koncepcji podnoszonych przez profesorów J. Makarewicza i W. Makowskiego - głównych autorów Kodeksu karnego z 1932 r. Także dobór pozostałych aktów prawnych jest właściwy i kompletny, a opis wyczerpujący. Doktorantka słusznie dowodzi, że obecny kształt przepisu art. 301 k.k. jest odzwierciedleniem regulacji z art. 7 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego z 1994 r. W zakończeniu tego podrozdziału, z

oznaczeniem „§ 3” (na s. 57), wkraść się błąd polegający na wskazaniu przy określeniu zagrożenia karą jako obecnego stanu prawnego „art. 7 § 1 i 2 k.k.”, zamiast art. 301 § 1 i 2 k.k.

Kluczowym rozdziałem rozprawy doktorskiej Pani mgr Pauliny Pawluczuk-Bućko jest rozdział III, zatytułowany lakonicznie: *Ustawowe znamiona* (s. 73-155). Dzieli się on na sześć podrozdziałów: *Przedmiot ochrony (zamachu)*, *Podmiot przestępstwa*, *Strona przedmiotowa*, *Strona podmiotowa*, *Inne zagadnienia w zakresie odpowiedzialności karnej*, *Karalność i tryb ścigania (Karalność przestępstwa z art. 301 k.k. i tryb ścigania)* - w których przeprowadzona została analiza ustawowych znamion przestępstw z art. 301 k.k. Pierwszy podrozdział poświęcony jest przedmiotowi ochrony (zamachu). Autorka skrupulatnie omawia rodzajowy przedmiot ochrony w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”, a następnie przechodzi do opisu bezpośredniego przedmiotu ochrony w art. 301 k.k. Można jedynie rozważyć, czy powrót do aspektów historycznych związanych z Kodeksem karnym z 1932 r. jest konieczny w tym rozdziale (tak na s. 86), skoro tym zagadnieniom został poświęcony cały podrozdział oznaczony jako „§ 1” w rozdziale II. Kolejny podrozdział omawia podmiot przestępstwa z art. 301 k.k. i poświęca bardzo dużo uwagi pojęciu „dłużnika”, z szerokim uwzględnieniem terminologii prawa cywilnego. Fundamentalne znaczenie ma niewątpliwie omówienie ustawowych znamion strony przedmiotowej (w § 3), które uwzględnia trzy typy czynu zabronionego z art. 301 § 1, 2 i 3 k.k. Na blisko trzydziestu stronach Autorka wnikliwie analizuje poszczególne znamiona strony przedmiotowej badanych czynów, a więc kluczowe znamiona czasownikowe w powiązaniu z określonymi pojęciami, jak „tworzenie nowej jednostki gospodarczej”, „przenoszenie składników majątku”, „udaremnienie zaspokojenia należności wierzyciela”, „ograniczenie zaspokojenia należności wierzyciela”, „doprowadzenie do upadłości lub niewypłacalności”, „lekkomyślne bankructwo” itd. Wykładni tych przepisów dokonuje w kontekście prawnokarnym i cywilnym, w tym prawa upadłościowego i Kodeksu spółek handlowych. Doktorantka analizuje stronę przedmiotową w zakresie okoliczności czasu i miejsca popełnienia przestępstw z art. 301 k.k., opisuje zachowanie sprawcy w kontekście działania i zaniechania oraz skutkowy charakter omawianych przestępstw. Kolejny podrozdział (§ 4) zawiera omówienie strony podmiotowej przestępstw z art. 301 k.k. Należy pochwalić Autorkę, że prawidłowo posługuje się pojęciami „umyślności i nieumyślności”, i nie używa określenia „wina umyślna i nieumyślna”, co do dzisiaj błędnie czyni wielu autorów, mimo że od 1998 r. mają one znaczenie wyłącznie historyczne. Przedostatni podrozdział (§ 5) porusza takie zagadnienia, jak etapy popełnienia

omawianych przestępstw w postaci przygotowania czy usiłowania, a także formy sprawcze, jak współsprawstwo, sprawstwo kierownicze i sprawstwo polecające. Oceniając tę część dysertacji, trzeba stwierdzić, że analiza ustawowych znamion przestępstw z art. 301 k.k. została opracowana przez Doktorantkę bardzo rzetelnie i wnikliwie, toteż zasługuje na jednoznacznie wysoką ocenę.

Ten sam podrozdział piąty w rozdziale III zawiera także bardzo istotną - z perspektywy prawnokarnej - problematykę zbiegu przepisów ustawy oraz zbiegu przestępstw w związku z art. 301 k.k. (s. 145-147). Autorka porusza zagadnienie zbiegu przepisów z § 1 i 2 w art. 301 k.k., zbiegu art. 301 § 2 k.k. z przepisami art. 296 § 1-3 k.k., zbiegu art. 296 k.k. oraz art. 308 k.k. w zw. z art. 301 § 2 k.k., zbiegu art. 301 1 k.k. w zw. z art. 286 k.k., a także problematykę czynu ciągłego i ciągu przestępstw w kontekście przestępstw stypizowanych w art. 301 k.k. Należy rozważyć, czy ten bardzo istotny zakres analizy ustawowych znamion przestępstw z art. 301 k.k., nie powinien być omówiony w oddzielnym podrozdziale, z ewentualnym poszerzeniem przedstawionych ocen jedności i wielości czynów zabronionych. Dla przykładu, interesującym zadaniem byłoby rozważenie, czy przepis art. 301 § 1 k.k. to przepis szczególny w stosunku do art. 300 § 3 k.k. (kwalifikowany typ przestępstwa udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela ze względu na wyrządzenie szkody wielu wierzycielom), a więc pozostający z nim w pozornym zbiegu, czy też między tymi przepisami zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy z art. 11 k.k.? Taka analiza byłaby wskazana już w tym rozdziale, niezależnie od późniejszych dywagacji na ten temat, także w *Podsumowaniu* rozprawy na s. 323-324 (w piśmiennictwie na ten temat m.in.: O. Górniok, *Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego z komentarzem*, Warszawa 1995, s. 32; Z. Kukula, *Glosa do wyroku SA w Łodzi z 15 grudnia 2011 r., II AKa 133/11*, *Palestra* 2013, nr 5-6, s. 172-177). Podjęcie przez Doktorantkę w jeszcze szerszym zakresie tych trudnych zagadnień, niewątpliwie zasługiwałoby na uznanie, zwłaszcza w obliczu częstego pomijania tych kwestii w literaturze fachowej.

Ostatni podrozdział w rozdziale III (§ 6) obejmuje zagadnienia sankcji grożących za przestępstwa z art. 301 k.k. Autorka omawiając kary grożące za popełnienie przedmiotowych przestępstw, słusznie poszerza je o kary przewidziane w art. 37a k.k. Odnosi się do dyrektywy sądowego wymiaru kary z art. 58 § 1 k.k. i art. 33 § 2 k.k. Omawia możliwość zastosowania czynnego żalu z art. 307 k.k. i słusznie polemizuje z treścią art. 309 k.k. przewidującego możliwość nadzwyczajnego zaostrzenia wymiaru kary za enumeratywnie wymienione przestępstwa gospodarcze, z powodu pominięcia w nim art. 301 k.k. Na szczególną uwagę zasługują rozważania Doktorantki nad możliwością i celowością orzekania przez sąd

niektórych środków karnych. Pewne wątpliwości budzi ten fragment rozważań Doktorantki, który odnosi się do środka karnego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej z art. 41 § 2 k.k. (s. 150-151). Jak bowiem rozumieć przywołanie stanowiska SN, według którego zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej zawsze musi być związany ściśle z konkretną działalnością gospodarczą, w związku z którą popełniono przestępstwo, a nie z cechami osobistymi sprawcy i nieumiejętnością prowadzenia działalności gospodarczej (wyrok SN z 17 kwietnia 2007 r., V KK 114/07) - czy Autorka tym orzeczeniem chciała wskazać na zasadność stosowania tego środka karnego za przestępstwa z art. 301 k.k., czy przeciwnie, zasiać jakieś wątpliwości. Mimo, iż w następnym akapicie Autorka podkreśla szczególny charakter tego środka z uwagi na możliwość eliminacji z obrotu gospodarczego podmiotów, które podejmują czynności na szkodę innych jego uczestników, niejasności w tym zakresie pozostają, zwłaszcza, kiedy przyznaje rację tym autorom, którzy wskazują na konieczność wykazania przed sądem, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo naruszenia przez sprawcę określonego dobra w przyszłości i jego istotne znaczenie. Nie wiadomo też, czy Autorka ma na myśli wyłącznie zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej, czy chodzi o szerszy kontekst, obejmujący także zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu z art. 41 § 1 k.k., od których zaczęła ten fragment pracy i którym go kończy. Poza tym Autorka pominęła wymiar tych środków, a więc orzekanie na okres od roku do lat 15 (art. 43 § 1 k.k.). Warto w tym miejscu wskazać na niespójność tych przepisów z przepisami Kodeksu karnego skarbowego, który przewiduje orzekanie wymienionych zakazów na okres od roku do lat 5 (art. 34 § 4 k.k.s.), co oznacza, że np. za oszustwo finansowe z art. 297 k.k. sąd może orzec te zakazy na okres do 15 lat, a za oszustwo podatkowe z art. 56 k.k.s. jedynie do lat 5. Zasadne wydaje się więc pytanie o to, czy środek karny zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej jest możliwy i celowy za poszczególne przestępstwa z art. 301 k.k.? Można też postawić dodatkowe pytanie, czy wymiar tych zakazów w granicach od roku do 15 lat jest odpowiedni, i jak pogodzić go z trzykrotnie niższym górnym wymiarem za przestępstwa skarbowe? W swoich rozważaniach Autorka w pierwszej sprawie nie udziela jednoznacznej odpowiedzi, a w drugiej nie zabiera głosu.

Rozdział IV rozprawy zatytułowany: *Analiza orzecznictwa na tle art. 301 k.k.* (s. 157-184), to przegląd orzecznictwa związanego z przestępstwami z art. 301 k.k. Dzieli się na dwa podrozdziały: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego* i *Orzecznictwo sądów powszechnych*. Autorka dokładnie omawia stanowisko SN i innych sądów w szczegółowych kwestiach związanych z pociąganiem do odpowiedzialności dłużników za szkody wyrządzone wierzycielom i opisuje

wyroki, które najczęściej zapadają w oparciu o kumulatywną kwalifikację prawną czynu z art. 301 k.k. z grupą przestępstw z tego samego rozdziału Kodeksu karnego.

W rozdziale V noszącym tytuł: *Etiologia przestępstw z art. 301 k.k.* (s. 185-215), w dwóch podrozdziałach: *Czynniki o charakterze instytucjonalno-prawnym* i *Czynniki o charakterze społeczno-ekonomicznym*, Doktorantka opisuje przyczyny i rozwój przestępczości gospodarczej, z uwzględnieniem perspektywy historycznej. W rozdziale starannie omówione zostały istotne czynniki sprzyjające tego rodzaju przestępczości. Autorka w sposób wyraźny wskazuje na znaczenie warunków ekonomicznych w etiologii tego rodzaju przestępstw, a w ich ramach na główną determinantę przestępczości gospodarczej w postaci „chęci zysku”.

W rozdziale VI rozprawy zatytułowanym: *Fenomen przestępstw z art. 301 k.k. w świetle wyników badań statystycznych* (s. 217-252), podzielonym na dwa podrozdziały: *Dane statystyczne Policji* i *Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości*, Autorka nakreśla kryminologiczny obraz przestępstw z art. 301 k.k. i prezentuje w badanym zakresie analizę statystyczną. Są to dane statystyczne Policji obejmujące lata 1999-2017 i dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości po 1998 roku, do 2014. Należy odnotować, że omawiany rozdział zawiera dane statystyczne przedstawione w 16 tabelach i 8 wykresach. Autorka kończy rozdział wskazaniem najczęściej orzekanych kar za przestępstwa z art. 301 k.k. i nakreśla obraz współczesnej przestępczości gospodarczej w Polsce. Rozdział ten dostarcza cennych informacji dotyczących stosowania badanych przepisów, dzięki któremu rozprawa nie ma wyłącznie charakteru dogmatycznoprawnego. Aspekt praktyczny jest zawsze istotnym elementem badań, znacznie podnoszącym wartość każdej dysertacji.

Rozdział VII nosi tytuł: *Instytucjonalny system zapobiegania i zwalczania przestępczości gospodarczej* (s. 253-282) i składa się z dwóch podrozdziałów: *System instytucjonalny* oraz *Możliwości i kierunki na rzecz poprawy efektywności zapobiegania i zwalczania przestępstw gospodarczych*. Opisuje działalność organów ścigania oraz służb specjalnych w ramach polskiego systemu instytucjonalnego, do zadań których należy ochrona prawidłowego funkcjonowania podmiotów w obrocie gospodarczym. W rozdziale opisany został m.in. program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015-2020, strategia „Sprawne Państwo 2020 – Strategia Rozwoju Kraju 2020” oraz inne działania na rzecz poprawy efektywności zapobiegania i zwalczania przestępstw gospodarczych. Rozdział ten stanowi ciekawe poszerzenie poruszanego w pracy tematu. Zawiera logicznie uzasadnione spostrzeżenia i interesujące w omawianym zakresie wnioski *de lege ferenda*.

Rozdział VIII i zarazem ostatni, zatytułowany: *Wybrane aspekty praktyczne przestępczości z art. 301 k.k.* (s. 283-317), składający się z dwóch podrozdziałów: *Case studies* i *Wywiady eksperckie*, to charakterystyka przykładowych stanów faktycznych ukazujących współczesne formy działań na szkodę wierzycieli. Zawiera też prezentację wyników badań empirycznych, uzyskanych w toku przeprowadzonych wywiadów. Na końcu pracy zamieszczone zostały dotyczące tych wywiadów załączniki: Załącznik 1 – Kwestionariusz skierowany do sędziów (s. 371), zawierający 19 pytań, Załącznik 2 – Kwestionariusz kierowany do adwokatów (s. 373), zawierający 17 pytań, Załącznik 3 – Kwestionariusz kierowany do prokuratora (s. 375), zawierający 16 pytań. Uzyskane odpowiedzi składają się na materiał badawczy opracowany w tym rozdziale pracy.

Pracę wieńczy *Zakończenie* (s. 319-339). Ta jakże ważna część dysertacji zawiera syntetyczne przypomnienie zasadniczego tematu badawczego związanego z pozornym bankructwem i jego postaciami, odniesienie się Doktorantki do sformułowanych na początku pracy głównych i szczegółowych hipotez, podsumowanie działalności orzeczniczej sądów w sprawach o przestępstwa z art. 301 k.k., a nade wszystko przedstawienie sformułowanych w dysertacji propozycji *de lege ferenda* (na s. 324-327), których istotą są zmiany w obrębie penalizacji z art. 301 k.k. Stanowią one wyrazisty rezultat przeprowadzonych w ramach dysertacji analiz i badań, i z całą pewnością zasługują na uwagę. Zabrakło jedynie kwintesencji w postaci konkretnej propozycji nowego brzmienia przepisu art. 301 k.w., w wersji uwzględniającej wszystkie propozycje Doktorantki.

Konkludując, należy stwierdzić, że ogólna ocena przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej jest pozytywna. Strona merytoryczna rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Uwzględnienie - w przypadku publikacji - wyrażonych w recenzji nielicznych uwag, może jedynie podnieść jej i tak wysoko ocenianą wartość. Doktorantka wykazała się szeroką wiedzą z zakresu odpowiedzialności karnej za przestępstwa z art. 301 k.k. oraz złożonej problematyki przestępstw gospodarczych w szerokim kontekście polityki kryminalnej. W swojej obszernej dysertacji w sposób rzeczowy poddała prawnokarnej analizie ustawowe znamiona przestępstw z art. 301 k.k. oraz z właściwą starannością omówiła istotne zagadnienia przestępczości gospodarczej w ujęciu kryminologicznym. Bibliografia wskazuje na dobrą znajomość literatury przedmiotu i głównych poglądów przedstawicieli nauki z zakresu poruszanej problematyki. Autorka wykazała umiejętność właściwego rozwiązywania złożonych problemów naukowych i napisała pracę doktorską zawierającą bogatą warstwę poznawczą, której prezentacja czyni ją interesującą nie tylko z czysto naukowego punktu widzenia, ale także przydatną z punktu widzenia praktyki organów ścigania i wymiaru

sprawiedliwości, a także działalności podmiotów gospodarczych uczestniczących na co dzień w obrocie gospodarczym. Wypracowane przez Doktorantkę propozycje *de lege ferenda* stanowią wartościowy głos w dyskusji nad nowym podejściem do problematyki pozornego bankructwa na szkodę wierzycieli w Polsce, uwzględniającym obecne realia społeczno-ekonomiczne. Wszystko to uzasadnia, że rozprawa doktorska Pani magister Pauliny Pawluczuk-Bućko spełnia wymogi zawarte w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017, poz. 1789) w zw. z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1669 ze zm.) i stanowi podstawę ubiegania się o stopień naukowy doktora nauk prawnych. Wnoszę zatem o dopuszczenie Pani magister Pauliny Pawluczuk-Bućko do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

